

POSTANOWIENIE

Dnia 9 maja 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Bogusław Cudowski (przewodniczący)

SSN Bohdan Bieniek

SSA Jolanta Hawryszko (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa D.C., A.C., T.S.

przeciwko S.S.

o ryczałty za noclegi,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 9 maja 2017 r.,

zażalenia pozwanej na wyrok Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń

Społecznych w [...]

z dnia 3 sierpnia 2016 r., sygn. akt IX Pa .../16,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w [...] do ponownego rozpoznania pozostawiając
temu Sądowi orzeczenie o kosztach postępowania
zażaleniowego.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w [...] IX Wydział Pracy po rozpoznaniu sprawy z powództwa D.C., A.C., T.S. przeciwko S. S. o ryczałty za noclegi, na skutek apelacji powodów wyrokiem z 3 sierpnia 2016 r. uchylił zaskarżony wyrok i sprawę przekazał Sądowi Rejonowemu w B. do ponownego rozpoznania pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania odwoławczego.

W uzasadnieniu Sąd Okręgowy wyjaśnił, że zaskarżonym wyrokiem Sąd

Rejonowy w B. oddalił powództwa D.C., A. C. i T. S. przeciwko S. S. o ryczałt za noclegi. Sąd I instancji ustalił, że powodowie byli kierowcami samochodów dostawczych w kraju i za granicą zatrudnionymi na podstawie umów o pracę. Przy wykonywaniu obowiązków pracowniczych poruszali się wyłącznie pojazdami o masie nieprzekraczającej 3,5 tony; wykonywali przewozy poza granicami kraju, nie korzystali z noclegów poza kabiną pojazdów. Nigdy nie kwestionowali spania w kabinie i nie składali rachunków związanych z podróżą służbową. Strony nie dokonywały żadnych ustaleń w zakresie warunków noclegowych, dla powodów było oczywiste, że nocleg będzie realizowany w kabinie. Pozwana nie wypłacała ryczałtów za noclegi, natomiast wysokość diet ustaliła w formie obwieszczenia. Sąd I instancji uznał, że powodowie nie wykonywali pracy w transporcie międzynarodowym w rozumieniu art. 2 pkt 2 ustawy z 6 września 2001 r. o transporcie drogowym - przepisów ustawy o transporcie drogowym nie stosuje się do przewozu drogowego wykonywanego pojazdami o dopuszczalnej masie całkowitej nie przekraczającej 3,5 tony. Sąd wskazał dalej, że przywołana uchwała Sądu Najwyższego z 12 czerwca 2014 r. nie odnosi się do powodów. W rozporządzeniu 561/06 WE ustawodawca unijny przyjął, że kierowca może odpoczywać w kabinie „jeżeli dokona takiego wyboru”. W ocenie Sądu wybór takich warunków wyłącza dochodzenie rekompensaty. Powodowie zaaprobowali warunki pracy oferowane przez pozwaną, a to wyłącza dochodzenie należności za brak hotelu. W kontekście wypłaty ryczałtu za nocleg, nieprzedstawienie rachunku przez kierowcę oznacza, że kierowca zapewnił sobie nocleg niejako „na własną rękę” i nie skutkuje wypłatą świadczenia ryczałtowego w sytuacji, w której kierowca z noclegu takiego nie korzystał, co więcej, gdy korzystał z noclegu zapewnianego przez pracodawcę w kabinie samochodu. Sąd I instancji zważył, że ryczałt za noclegi nie może być traktowany jako dodatkowy składnik wynagrodzenia, ponieważ jest świadczeniem celowym na pokrycie faktycznych kosztów noclegu; nie stanowi rekompensaty za brak należytego komfortu noclegu. Sąd uznał, że obowiązkiem powodów było wskazanie, w których konkretnie dniach odbywali podróże służbowe i w jakiej wysokości domagają się ryczałtów. Nie wystarczy ogólne wskazanie, że nocleg był w kabinie.

Powodowie złożyli apelację od wyroku Sądu Rejonowego zarzucając

naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. polegające na braku ustalenia, czy pozwany ogłosił pracownikom wprowadzenie w życie obwieszczenia regulującego zasady ustalania i wypłaty świadczeń związanych z odbywaniem podróży służbowych, oraz na sprzeczność ustaleń z zebrany materiał dowodowy przez naruszenie zasad doświadczenia życiowego i logiki przez przyjęcie, że w związku z noclegiem odbieranym w kabinie pojazdu powodowie nie ponosili żadnych kosztów, nadto art. 299 k.p.c. przez pominięcie dowodu z przesłuchania stron, w szczególności strony powodowej, w sytuacji gdy do wyjaśnienia pozostawały fakty istotne dla rozstrzygnięcia sprawy. W zakresie prawa materialnego skarżący zarzucili naruszenie art. 2 pkt 1 ustawy z 6 września 2001 r. o transporcie drogowym przez nieprawidłową interpretację skutkującą przyjęciem, że skoro powód nie wykonywał transportu drogowego na warunkach ustawy to powodowi nie przysługuje prawo do ryczałtu za nocleg w kabinie; § 9 ust. 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju (Dz.U. z 2002 r. Nr 236, poz. 1991) oraz § 16 ust. 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 29 stycznia 2013 r. w sprawie należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej (Dz.U. z 2013 r., poz. 167) w związku z art. 77⁵ § 5 k.p. przez ich nieprawidłową interpretację skutkującą uznaniem, że powodom nie przysługują roszczenia o ryczałt za nocleg w podróży służbowej pomimo, że byli pracownikami wykonującymi pracę w podróży służbowej. Skarżący wnieśli o zmianę wyroku Sądu I instancji i uwzględnienie powództw.

Sąd Okręgowy rozważył zarzuty apelacji i wskazał, że prawo powodów do świadczeń należało oceniać na podstawie przepisów rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 29 stycznia 2013 r. w sprawie należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej, i rozporządzenia wcześniejszego z 19 grudnia 2002 r. Stosownie do § 8 i § 16 powołanego rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej, zarówno podczas podróży zagranicznej jak i krajowej w razie, gdy pracodawca nie zapewnił bezpłatnego noclegu i pracownik nie przedłożył

rachunku za nocleg, pracownikowi przysługuje ryczałt, w przypadku podróży zagranicznej w wysokości 25% limitu określonego w poszczególnych państwach zgodnie z załącznikiem do rozporządzenia. Regulacja obowiązującego rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 29 stycznia 2013 r. w sprawie należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej, dotyczy generalnie „kierowców w podróży służbowej”, które to pojęcie rozumieniu przepisów ustawy o czasie pracy kierowców, dotyczy wszystkich kierowców zatrudnionych w ramach stosunku pracy odbywających taką podróż, niezależnie od rodzaju prowadzonego pojazdu oraz kwalifikacji zawodowych. Ponadto, w takiej sytuacji dyferencjacja sytuacji prawnej kierowców (prowadzących samochody o masie do i powyżej 3,5 tony) stanowiłaby naruszenie zasady równości. W konsekwencji, w oparciu o szczegółowe wnioski sformułowane przez powiększony skład Sądu Najwyższego w uchwale z 12 czerwca 2014 r., Sąd Okręgowy przyjął, że w stosunku do kierowców samochodów dostawczych wykonujących międzynarodowe i krajowe przewozy drogowe można wyprowadzić analogiczną konkluzję, iż zapewnienie miejsca do spania w samochodzie, nie kwalifikuje się jako zapewnienie bezpłatnego noclegu w rozumieniu § 16 ust. 4 i § 8 ust. 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 29 stycznia 2013 r. w sprawie należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej. Sąd Okręgowy przeanalizował, że kwoty które były wypłacane powodom tytułem podróży służbowych nie obejmowały ryczałtów za noclegi. Wobec czego, w oparciu o przepisy rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej powodom powinien przysługiwać ryczałt za nocleg w wysokości 25% limitu określonego w załączniku do rozporządzenia. Sąd Okręgowy ocenił, że rzeczą Sądu I instancji było rozpoznanie sprawy w myśl powyższych uwag. Natomiast Sąd I instancji skoncentrował się na braku sprzeciwu powodów na nocleg w kabinie i na charakterze samego ryczałtu, gdy tymczasem ryczałt przysługuje co do zasady na warunkach nie gorszych niż określone w Rozporządzeniu. Finalnie Sąd Okręgowy uwzględniając apelację, uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji wraz z rozstrzygnięciem o

kosztach postępowania odwoławczego.

Wyrok Sądu Okręgowego został zaskarżony zażaleniem do Sądu Najwyższego złożonym w imieniu pozwanej. Rozstrzygnięciu zarzucono naruszenie art. 386 § 4 k.p.c. przez błędną wykładnię i przyjęcie, że Sąd Rejonowy nie rozpoznał istoty sprawy w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c. polegające, zdaniem Sądu Okręgowego na skoncentrowaniu się przez Sąd Rejonowy przy ferowaniu wyroku na braku sprzeciwu powodów na nocleg w kabinie i na charakterze samego ryczału za noclegi, tymczasem powodom powinien przysługiwać ryczałt za noclegi co do zasady na warunkach nie gorszych niż określone w Rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 29 stycznia 2013 r. w sprawie należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej, podczas gdy - jak wynika z uzasadnienia wyroku Sądu Rejonowego z 30 listopada 2015 r. - przeprowadzono postępowanie dowodowe w wymaganym zakresie, oceniono jego wyniki, ustalono stan faktyczny, a także przyjęto jako materialnoprawną podstawę wydanego wyroku stosowne przepisy w/w Rozporządzenia oraz inne przepisy powszechnie obowiązującego prawa. Zatem w sprawie, zdaniem składającego zażalenie nie mamy do czynienia ze zaktualizowaniem się którejkolwiek z przesłanek wskazanych w art. 386 § 4 k.p.c., uzasadniających wydanie przez Sąd Okręgowy orzeczenia kasatoryjnego. Wniesiono zatem o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Okręgowego w [...] z 3 sierpnia 2016 r. i orzeczenie o kosztach.

Sąd Najwyższy rozważył, co następuje.

Zażalenie jest uzasadnione. Zgodnie z art. 386 § 4 k.p.c. uchylenie wyroku połączone z przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji może nastąpić w razie nierozpoznania istoty sprawy przez Sąd pierwszej instancji oraz gdy wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości. Sąd Najwyższy rozpoznając, na podstawie art. 394¹ § 1¹ k.p.c. zażalenie na orzeczenie kasatoryjne sądu drugiej instancji nie analizuje istoty sprawy. Nie ocenia zatem zastosowania przez sąd drugiej prawa materialnego w kontekście zgłoszonego żądania i jego podstawy faktycznej. Ocenia natomiast, czy

stwierdzone przez sąd odwoławczy okoliczności są tymi, które w świetle art. 386 § 4 k.p.c. usprawiedliwiają wydanie orzeczenia kasatoryjnego, w miejsce orzeczenia reformatoryjnego, które to orzeczenie stanowi regułę.

Analiza pisemnych motywów zaskarżonego wyroku nie wskazuje, do której przesłanki art. 386 § 4 k.p.c. odwołał się Sąd drugiej instancji uchylając zaskarżony wyrok. Wydaje się, że podstawy orzeczenia kasatoryjnego należy upatrywać w nierozpoznanie istoty zgłoszonego roszczenia. Sąd Okręgowy bowiem przeanalizował zakres żądania pozwu i stwierdził, że w oparciu o przepisy rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej powodom powinien przysługiwać ryczałt za nocleg w wysokości 25% limitu określonego w załączniku do rozporządzenia. W konsekwencji ocenił, że rzeczą Sądu I instancji było rozpoznanie sprawy w myśl powyższych uwag i uchylił wyrok Sądu pierwszej instancji. Sąd Okręgowy nie przeanalizował jednak, w odniesieniu do okoliczności, jaki był cel przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Wymaga przypomnienia, że nierozpoznanie istoty sprawy w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c. polega na poprzestaniu na błędnym przyjęciu przez sąd pierwszej instancji przesłanki niweczącej lub hamującej roszczenie (prekluzja, przedawnienie, potrącenie, brak legitymacji, prawo zatrzymania itp.) albo na zaniechaniu zbadania w ogóle materialnej podstawy żądania, niezbadaniu podstawy merytorycznej dochodzonego roszczenia albo całkowitym pominięciu merytorycznych zarzutów pozwanego (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 6 października 2016 r., III UZ 10/16 wraz z obszernie przywołanym orzecznictwem). Również skarżący szeroko odwołał się do orzecznictwa Sądu Najwyższego. Trafnie zauważył, że w wyroku z 26 stycznia 2011 r., IV CSK 299/10 Sąd Najwyższy przyjął, że pojęcie „istoty sprawy”, o którym mowa w art. 386 § 4 k.p.c., dotyczy jej aspektu materialnoprawnego i zachodzi w sytuacji, gdy sąd nie zbadał podstawy materialnoprawnej dochodzonych roszczeń, jak też skierowanych przeciwko nim zarzutów merytorycznych, tj. nie odniósł się do tego, co jest przedmiotem sprawy uznając, że nie jest to konieczne z uwagi na istnienie przesłanek materialnoprawnych, czy procesowych unicestwiających dochodzone roszczenie. W wyroku z 12 stycznia 2012 r., II CSK 274/11 Sąd Najwyższy uznał, że nierozpoznanie istoty sprawy dotyczy niezbadania roszczenia będącego podstawą

powództwa, czy zarzutu przedawnienia, potrącenia, np. sąd oddala powództwo z powodu przedawnienia roszczenia, które to stanowisko okazało się nietrafne, a nie rozpoznał jego podstaw. Natomiast w postanowieniu z 3 czerwca 2011 r., III CSK 330/10 przyjął, że w omawianym pojęciu nie chodzi o niedokładności postępowania, polegające na tym, że sąd pierwszej instancji nie wziął pod rozwagę wszystkich dowodów, które mogły służyć do należytego rozpoznania sprawy lub nie rozważył wszystkich okoliczności. W uzasadnieniu wyroku z 12 listopada 2007 r., I PK 140/07 (OSNP 2009 nr 1-2, poz. 2) Sąd Najwyższy wyjaśnił, że do nierozpoznania istoty sprawy nie dochodzi wówczas, gdy rozstrzygnięcie sądu pierwszej instancji nie opiera się na przesłance procesowej lub materialnoprawnej unicestwiającej, lecz wynika z merytorycznej oceny zasadności powództwa w świetle przepisów prawa materialnego; w wyroku z 25 listopada 2003 r., II CK 293/2002 przyjęto, że okoliczność, iż sąd nie rozważył wszystkich mogących wchodzić w grę podstaw odpowiedzialności pozwanego, od którego powód domaga się odszkodowania i nie ustalił wysokości szkody, nie stanowi nierozpoznania istoty sprawy.

Orzecznictwo Najwyższego jest zatem już utrwalone i nie budzi wątpliwości interpretacyjnych rozumienie pojęcia istoty sprawy. Co do drugiej przesłanki uchylenia wyroku sądu pierwszej instancji - wiąże się wyłącznie z potrzebą przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości. Sąd drugiej instancji może zatem skorzystać z uprawnienia kasatoryjnego tylko wówczas, gdy w sprawie w ogóle nie przeprowadzono postępowania dowodowego albo dotychczas zebrany materiał dowodowy jest zupełnie nieprzydatny do wydania wyroku. Nie spełnia natomiast tego wymagania potrzeba nawet znacznego uzupełnienia postępowania dowodowego (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 20 października 2015 r., I UZ 13/15).

Składający zażalenie trafnie argumentował, że Sąd Rejonowy rozpoznał istotę sprawy. Rozpoznał bowiem merytorycznie żądanie powodów i oddalił powództwo o ryczałty za noclegi. Rozstrzygnięcie zostało poprzedzone postępowaniem dowodowym, zarówno z dokumentów jak i zeznań świadków, wyniki postępowania zostały ocenione i stanowiły podstawę ustalenia istotnych okoliczności sprawy, a finalnie sąd dokonał wyboru i zastosowania norm prawa

materialnego. Jak wynika z uzasadnienia wyroku, Sąd Rejonowy jako materialnoprawną podstawę rozstrzygnięcia przyjął przede wszystkim stosowne przepisy Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju (Dz.U. Nr 236, poz. 1991 ze zm.), które obowiązywało w okresie objętym żądaniami pozwów, a także aktualnie obowiązującego i wskazywanego przez Sąd Okręgowy Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 29 stycznia 2013 r. w sprawie należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej. Sąd I instancji w szczególności wyjaśnił materialne podstawy żądania powodów oraz wskazał na fakt, że powodowie nie spełnili obowiązku sprecyzowania dni odbywanych podróży służbowych w nawiązaniu do wartości ryczałtów, nadto ocenił, że nie wykonywali pracy w międzynarodowym transporcie w rozumieniu art. 2 pkt 2 ustawy z 6 września 2001 r. o transporcie drogowym (Dz.U. z 2015 r., poz. 211 ze zm.). Sąd Rejonowy, wobec wyniku postępowania, doszedł do przekonania, że brak podstaw do uwzględnienia powództwa.

Sąd Najwyższy przy tym wszystkim wskazuje, że zarzuty apelacji dotyczyły naruszenia prawa materialnego przez nieprawidłową interpretację oraz zaniechania wyjaśnienia wszystkich istotnych okoliczności, jak też pominięcia dowodu z przesłuchania stron, a wniosek został sprowadzony do zmiany zaskarżonego wyroku i uwzględnienia powództwa. Sąd Okręgowy stwierdzając uchybienia w postępowaniu pierwszoinstancyjnym, czy to przez błędy proceduralne, czy przez naruszenie prawa materialnego - bo nie wynika to z treści uzasadnienia - nie mógł przyjąć, że nie doszło do rozpoznania istoty sprawy. O rozpoznaniu istoty sprawy nie stanowi bowiem tylko prawidłowe rozstrzygnięcie sporu. W aktualnym stanie prawnym przewidującym w procedurze apelację pełną, ewentualne uzupełnienie postępowania dowodowego, nawet w znaczącym zakresie, powinno nastąpić w postępowaniu drugoinstancyjnym (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 5 listopada 2013 r., II PZ 28/13, publ. Legalis). Analiza argumentacji Sądu Okręgowego prowadzi też do wniosku, że przyczyny zastosowania art. 386 § 4

k.p.c. nie stanowiła potrzeba przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości. Dlatego, należy uznać, że również ta przesłanka wydania wyroku kasatoryjnego w niniejszej sprawie nie zachodziła.

Mając na uwadze przedstawione stanowisko, Sąd Najwyższy na podstawie art. 394¹ § 3 w związku z art. art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. oraz na podstawie art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c. uchylił zaskarżony wyrok i sprawę przekazał Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania wraz z obowiązkiem rozstrzygnięcia o kosztach postępowania zażaleniowego.

kc